

דבר העורכת



שלום רב,

בשנים האחרונות מתרחשת עלייה זוחלת, אך עקבית, של מחירי המזון בעולם. על פי נתוני ה-FAO (ארגון המזון והחקלאות של האו"ם) קפצו מחירי המזון משנת 2000 ועד היום פי שניים וחצי. הבשר התייקר פי שניים, ואילו מוצרי הדגן עלו פי שלושה. בארץ, על פי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, התייקרו רק בשנה האחרונה מחיריהם של הלחם האחיד בכ-8% ושל הגבינות הלבנות בכ-10%, בעוד שהסוכר עלה בכ-20%. לעליות המחירים סיבות רבות. המרכזית שבהן היא כלכלה פשוטה של היצע וביקוש. מספר האנשים על פני כדור הארץ שהיה מיליארד וחצי בתחילת המאה ה-20, קפץ כיום לשישה וחצי מיליארד, ואילו הקרקע החקלאית הראויה לעיבוד - הצטמצמה. גורם נוסף הוא פגעי טבע הנובעים מההתחממות הגלובלית של כדור הארץ, שעשו שמות בגידולים החקלאיים. הבצורת באוסטרליה הביאה לנטישה של גידולי אורז, הצורך כמויות גדולות של מים. בצורת חריפה ברוסיה פגעה בגידולי החיטה, והביאה להכרזה על איסור יצוא דגנים. יבולים חקלאיים בעשרות מדינות נפגעו משיטפונות, מבצורות ומגלי חום.

ההיצע אינו מדביק את הביקוש, זאת חזה מלתוס - איש רב פעלים, כומר, דמוגרף וכלכלן אנגלי. בשנת 1798 פרסם את מאמרו "על עקרון האוכלוסייה", וטעונו היה פשוט: האוכלוסייה גדלה בטור הנדסי ואילו אספקת המזון בטור חשבוני. הפער בגידול היה אמור ליצור, על פי מלתוס, קטסטרופה ורעב שיובילו לצמצום האוכלוסייה. עד כה לא התגשמה נבואתו. המין האנושי הוכיח יצירתיות, גילה משאבים נוספים ופיתח טכנולוגיות חדשות, וחזון מלתוס על משבר מזון עתידי נותר בינתיים בלתי ממומש. במדינות עשירות, רכישת מזון היא חלק קטן יחסית מהתקציב משפחתי. בארה"ב הוא עומד בממוצע על כ-7%, ובישראל על כ-17%. כמובן שעבור האוכלוסיות החלשות במדינות אלו, אחוז המזון מכלל הסל גדול הרבה יותר מהממוצע. במדינות מתפתחות לעומתן עומדת ההוצאה על כשליש מן הסל, ובשל כך עוררו העליות האחרונות במחירי מוצרי מזון בסיסיים אי-יציבות פוליטית באזורים שונים בעולם. במצרים ובתוניסיה היו העליות במחירי המזון חלק מן הסיבות להתקוממות המונים; כך גם בהאיטי, שמחירי האורז, השעועית והפירות בה עלו השנה בכ-50%.

ומה בארץ? עסקים כרגיל. המשק עולה וצומח, והפערים באוכלוסייה הולכים וגדלים. אמנם אין תופעה המונית של אנשים הגוועים ברעב, אך נתון מדהים מצביע שיש למעלה ממיליון וחצי אנשים שחיים מתחת לרף התזונתי הנדרש; זקנים מחטטים בפחי אשפה ובתי התמחוי משגשגים. ומנגד - מלונות הפאר מגישים לשועי הארץ ארוחת בוקר ישראלית "מפנקת" והמסעדות מלאות עד אפס מקום. והמצב רק יחמיר, שכן ישראל נסמכת לחלוטין על יבוא של חיטה, שעורה ותירס - מרכיבים עיקריים במוצרי מזון בסיסיים. בשל כך היא צפויה להיות מושפעת מתנודות בכלכלה העולמית ומעליית מחירי המזון. האוכלוסייה בארץ ממשיכה לגדול, והשטח החקלאי מצטמצם. רווח מגידול עגבניות אינו אטרקטיבי כשמחירי הנדל"ן נוסקים.

ישראל צריכה להיערך במהירות למצב החדש לפני שהעמקת הפערים תוביל לחוסר יציבות חברתית בדומה למקומות אחרים בעולם. יש לעודד את החקלאות, להחליף חלק מהגידולים החקלאיים הנוכחיים בגידולי חיטה, ולפעול לפיתוח זנים חדשים של ירקות ופירות העמידים ליובש ולחום. אך מעבר לכול, על ישראל להבהיר לעצמה מהן מחויבויותיה כלפי אזרחיה, ובעיקר כלפי אלה שידם אינה משגת. הזכות לתזונה נאותה היא זכות בסיסית של כל אדם.

קריאה מהנה

ענת מדמוני